

EMLÉKEZÉS NAGY LAJOSRA

Nyolcvan esztendővel ezelőtt, 1883. február 5-én született a Pest megyei Apostag falu határához tartozó Tabáni-telek pusztán Nagy Lajos, a realizmus fanatikusa. „Egy szegény embernek tartom magam — írta 1914-ben megjelent rövid életrajzában, — akit a sors arra kárhoztatott, hogy írással keresse a kenyerét. Sajnos semmihez jobban nem értek, mint az íráshoz, tehát nem művelhetek az írásnál elviselhetőbbet . . . Meglehetősen sokat írtam már, bár gyors tempóban és elaprózva. Biztosan tudom, hogy nagy műveket is tudnék írni, de hála istennek ilyesmit soha nem cselekszem. Van nekem elég bajom így is, isten ments, hogy még teljes odaadást igénylő, vért erőt felszívó nagy művek alkotásának csapása is érjen!” . . . „Azokból, amiket eddig elmondtam, bizonyára kitűnik, hogy nem „belső ösztön” és „ellenállhatatlan kényszer” hajt írásra, az ilyesmit nevetségesnek tartom, én csupán szép, egészséges és üdítő dolgokra vágyom. Tisztán pénzszerzési célból írok. Mégis, nincsen egy írásom sem, amelyben szocialista világszemléletemet megtagadtam volna, ellenkezőleg nézeteimet mindig hirdettem és propagáltam, akár nyíltan, akár jelentéktelen dolgok álruhájába rejtve. Ezért tartom értékesnek az írásaimat.”

Ha számbavesszük Nagy Lajos irodalmi örökségét, az 1907-től 1954-ig ívelő alkotói pálya természetét, mi is elsősorban azt az erkölcsi bátorságot becsüljük benne, amely a fenti nyilatkozatból is kicseng, töretlen hűségét a szocializmus ügyéhez. Az író értéke a világszemlélete — vallja 1918-ban, a forradalom üdvözlésekor — s Nagy Lajos legszebb évei „irtózatos és gigantikus gonosz hatalmak ellen való harcban teltek el.” Az irodalmi életről és Magyarország társadalmi viszonyairól

a lehető leglesújtóbb véleménye van. Irodalom és nyomor c. írásában megállapítja, hogy . . . „a magyar viszonyok a legrohadtabb viszonyok a földgömbön, nincs az a véreskezű strigó és az a hullott fogú utcai bájvirág, akinek a viszonya undokabb lenne a magyar irodalmi viszonyoknál. Van néhány álíró, néhány prostituált, néhány ember, akik valamit keresnek, s vannak igazi talentumok, akik már nem írnak.”

Ezért jogos az a törekvése, hogy el kell tűnnie az eddigi világ értéktelen és mégis bűnös irodalmának, mely opportunusan kullog az események után, melynek szelleme olyan, mintha minden darabja 60 év előtt kelt volna.

Kétségtelen tény, hogy egész életében a 67-es Magyarország, a régi jó békevilág falait döngette, amelyben ő mindig a vesztesek, a történelem kismizmizettjeinek oldalán állt. Már élete indulása is ide „taszítja,” hisz Basa Lajos református lelkészfiú és Nagy Júlianna cselédlány szerelméből „törvénytelenül” született fiú szinte életcéljéig érzi a társadalmi számkivettség állapotát. Hatéves koráig az uradalmi béres nagypapa és a szelíd nagymama nevelik és ebben a környezetben szereti meg örök hűséggel a falusi szegényeket. Majd Budapesten kezd iskolába járni — ahol azután jellegzetesen fővárosi emberré lett. Tanulóéveit, — mint erről önéletrajzában, a Lázadó emberben ír — sok lelkizavar, gyötrelmes teszi nehezzé, amelyet a törvénytelen származás okozta megjegyzések eredményeznek, valamint az a tény, hogy anyja szűk, homályos lakása nem versenyezhet gimnazista társai polgári kényelemmel berendezett lakásaival. A középiskola kitűnő elvégzése után jogász lesz, hisz a kor gyakorlata azt bizonyítja, hogy ezen a pályán lehet leg-

hamarabb érvényesülni, — ám az ő számára az „ősjogászkodás”, a különböző hivatalokban és ügyvédi irodákban eltöltött esztendőök anyagi érvényesülés helyett csak a jövődő irodalmár élményanyagát gazdagítják. Ez az élményanyag, szegény és gazdag örök ellentéte már a diákkorban, számtalan írásban, pl. a Tanítvány c. regényében is felbukkan. A „Nagyúr” a tízezer holdakon parancsolgató főrend szemében az unokával együtt tanuló jogászocska igen kis pont, s annak minden álma nevetségesnek tűnik. „A nagyúr szemében én rettentően kis úr voltam. Hogy mégis valamivel dicsekedhessem előtte, megemlítettem novelláimat, mert akkoriban már írni kezdtem. Csodálkozva nézett rám: „Aztán miről ír maga? Iseri maga a világot? Magasabb körökben nem forgott, azt látom. Járt maga külföldön?” „Szegény emberekről írok!” -- vágtam ki dacosan. Öszszecsapta a kezét: „Szegény emberekről? Maga szerencsétlen! Hát lehet a szegény emberekről írni? Érdeklődik valaki ilyesmi iránt?”

Nos az érdeklődés a szegények, az elesettek sorsa iránt nem volt nagy, különösen ha valaki olyan megdöbbenő egyszerűséggel tárta a szentimentalizmushoz szokott olvasó elé, mint azt Nagy Lajos tette. Sokáig hiába kilincsel, míg végre 1907. december 8-án a Népszava tárcarovatában sikerül elhelyeznie a Két lány c. novelláját. Már ebben is megtaláljuk a hazug polgári erkölcs bírálatát, hisz a két szereplőt: a „tisztességes” polgári család lányát és az „erkölcstelen” fiatalurak szeretőjét egyazon bánat szomorítja — mind a kettő az érzelemnélküli szerelem kártartója.

Ezt az elbeszélést követi pár hét múlva az Özvegyasszonyok, amellyel azután sikerül „betörnie” az irodalom élvonalába. Az elbeszélésnek két szálnalmas öregasszony a hőse, akik magukra

maradva, egymást is nehezen viseive tengetik nyomorúságos és vigasztalan életüket, s csak a pálinka mámora nyújt számukra némi vigaszt. A Népszavában megjelenő elbeszélésre felfigyel Osvát Ernő a Nyugat c. folyóirat halhatatlan szerkesztője, s ettől kezdve ott találjuk a kor e legrangosabb folyóirata állandó szerzői között Nagy Lajost is. Mert ha Osvát és Nagy Lajos között voltak is ellentétek, ha a polgárság érzékenységre vigyázó Osvát ki is hagy a közlendők közül olyan remekműveket, mint az „Egy délután a Grün irodában”-t, mégis a Nyugat lesz a rangot és megjelenést biztosító fellegvár. Így nyilatkozik erről Nagy Lajos is 1925-ben a „Szabad-e, lehet-e ma írni a magyar íróknak?” c. cikkében; amikor előbb 33 példát sorol fel annak bizonyítására, hogy szerkesztők, kiadók, sziniigazgatók cenzúrája mint teszi lehetetlenné az író szabad munkáját Magyarországon, majd megállapítja: „Ma az irodalmi szabadság egyetlen magyar mentővára a Nyugat. A lehetséges legtökéletesebb szabadság, melyet a Nyugat mindenkor biztosított az íróknak, volt oka, hogy íróknak, akik más orgánumban is működtek, a legjelesebb műveik csaknem mindig a Nyugatban jelentek meg. Feltehető, hogy számos kitűnő mű a Nyugat nélkül létre sem jöhetett volna.”

Nagy Lajos munkásságának javát a mintegy ötszáz novella megírása adja. Alakjai fullasztó levegőben élnek le emésztő gondok, kicsinyes bosszúságok között: életüket. Ebben a világban az úri lókötők, szerelemvásárlók, kegyetlenek, basák, az erőszak és félelem megtestesítői: a Disznóképű, Agyveleő, Grün ügyvéd, stb. világában megváltoznak a közhelyé merevült „örök igazságok” a humanizmus, szeretet stb. Mert ha megkérdeznék az írótól, hogy szereti-e az embereket, így válaszolna: „... nem! A börtönkulcsos, kegyetlen,

kemény, a gonosz tettet élvező, gyilkoló, gázoló, éheztető, vicét lighthófra nyiló oduban lakató, gyermek munkán hízó, szelvényvágó, denunciáló, névtelenül följelentő, szerelemet lelketlenül áruló, ragadozó emberféléit nem szeretem; s minden önbecsülésemet elveszteném, ha ilyen élőlényekkel szemben valami szeretetféle mozogna bennem. — De szeretem azt, aki szegény, aki dolgozik, aki jó, aki mindebben velem egyetért.”

S az oly sokszor prédikált szeretet értelmezése is szatirikussá válik tolla alatt: „Szent Pál egyáltalán nem praktikus tanácsot adott az embereknek, amikor azt magyarázta, hogy: ha szeretet nincsen énbennem, olyá lettem, mint a zengő érc és a pengő cimbalom . . . No ugyan! Éppen fordítva van, az ember, aki szeret, elbukik. Mert . . . mire menne az ispán, ha szeretné a bérest? Mire a gazda, ha szeretné a napszámost? Mire a boltos, ha szeretné a vevőt? . . . Mire a csendőr, ha szeretné a szegénylegényt?”

Az ember farkassá válásának szomorú igazsága ez. Mert akinek ebben a világban nincsen pénze, annak soha se lehet igaza. A pénztelenség, a kiszolgáltatottság lealacsonyítja az elnyomottakat is, a Favagó Jánosok, a sok kis áruember nemcsak munkaerejét, de sunyi alázatosságát is felkínálja, csontjukba ivódott az egymás elleni bizalmatlanság, írgység, még jót se mernek tenni, hátha hálátlanság lesz a fizetség. Olykor már szinte vigasztalatlantul sötét az a kép, amelyet fest. Mi lenne, ha valaki feltalálná a panacea magnat, a minden bajok ellenszerét? — kérdi. S a válasz megdöbbenítő: Megölnék érte! Mert a szolgaságba, az örökös rabság alázatába szorított ember éppúgy nem tudna mit kezdeni a végtelen lehetőségekkel, mint a szabadságát hirtelen visszanyert, ketrecbe zárt oroszlán.

Keserősége csak akkor hagy alább, ha a társadalom dermesztő hidegében a jövőre gondol. Mint a Január felejtetetlen soraiban: „És egyszer 1930-ban, 31-ben, 1942-ben vagy 56-ban, egyszer majd kinyitjuk ablakainkat, kitárjuk ajtainkat, kiállunk a szabadba kiskabátban, födetlen fővel, felgyűrt ingujjal, ércesen kiállunk, s nem fáznak többé! Nem is nézzük a fokokat, akár 40 fok melegben is állunk hő gépek mellett, ülünk a tüzek közvetlen közelében és kacagunk. Új élet ömlik el bennünk. Belekapcsolódunk az idő folyásába, elfeledjük mind a húszezer esztendő, előre nézünk. Hatalmunk alá hajtjuk a januárt, a februárt, a márciust és . . . az összes ragadozó vadállatokat. Megváltoztatjuk még az időjárást is.”

A világháború örökös rettegése után az 1918-as polgári forradalom győzelme elégtétellel tölti el. „Azt akartam, ami most történt, mindent akartam, de nemcsak ennyit, hanem sokkal többet, mindazt, ami még történni fog, mert enyém, mert mienk az igazság, s majd a harci szünet után tovább, előre.”

Az 1918-as év nemcsak politikai, hanem irodalmi szempontból is nevezetes számára: ekkor jelenik meg az Andrássy-út, amely magában foglalja addigi novellatermésének javát. Erről a kötetről ír őszinte méltányoló bírálatot Tóth Árpád és a novellák szerzőjét a magyar elbeszélő irodalom élvonalába helyezi.

Más szempontból azonban a Tanácsköztársaság rövid időszaka csalódást okoz számára. A menekülő ember c. önéletrajzi munka visszaemlékezése szerint a Tanácsköztársaság ideje alatt az írókat három osztályba sorolták. Nagy Lajos a második osztályba került és a polgári írók elvtelen túlekedése közepette „elég nyugodtan viseltem el ezt a bukásomat” — mondja.

Aztán jöttek az ellenforradalom évei.

„Ez a korszak terror az emberies érzés ellen. Az ideológiai ciángöz ой testi és lelki depressziót okoz, amely hasonlatos a mérgezés tüneteire: a szabad gondolat nemcsak, hogy napvilágra nem láthat, hanem még csak meg sem születhetik . . . Ez a korszak az intézményes cenzurák, a testi és lelki kasztrációk kora. Ez a korszak az erkölcsi értékek pusztulásának, fegyver és gyilkos epizódjai mellett a pénz abszolút uralmának kora . . . az író tisztelt helyett gyűlöletre talál, sőt furbotos brigantizmus fenyegeti.”

Ha igaz volt az eddigi írásaira önvallomása, hogy „írásra legtöbbször a harag, vagy valami miatti elkeseredésem ösztönzött” — úgy ezekben az esztendőben megjelentekre hatványozottan igaz. A *Képtelen természetrajz* és a *Találkozásaim az antiszemitizmussal* c. kötetei a magyar szatirikus irodalom remekei. A „Képtelen természetrajz” írásában látszólag követi az ősrégi műfaj: az állatmese metódusát, ahogyan Aesopus és Phaedrus állatbőrbe bújva mondták el tanulságos történeteiket, ő is az együgyűség védőruháját ölti magára és így indul rohamra a fasiszálódó társadalom ellen. Am írásainak keserű humorát egy világnézetileg nagyon is eltökélt támadás igénye és a kényszerű önfegyelem alakította ki. Hiszen a figyelő rendőrszemek, lelkes és tettekre kész fajvédők gyűrűjében még ez az álarc sem nyújtott mindig biztonságot. Ezekben az írásokban a naívság álarca mögé bújva az „ébredő magyarok” lármája közben is ki meri mondani: „a kakas kukorékolásáról azt mondják, hogy a hajnalt jelenti. Mostanában a természetkutatók sok kodácsolást figyelhettek meg, de kukorékolást aligha.” S zárójelben ott a sokat jelentő évszám: 1920. Köztudomású, hogy a Horthy-korszakban — bár a scakat átkozott Trianon következtében az ország lakosságának száma a felére

cökkent — a rendőrök számát mekkettőzték. Nagy Lajos részletes tanácsot ad mindennemű ellenőrzés minőségének javítására. Javasolja pl: minden utasnak meg kell vizsgálni a fejét is, hogy „ne csak jó jeggyel, hanem jó fejjel is utazzék az utas.” Akinek rosszak a gondolatai, azt le kell szállítani, „de akinek jók és helyesek a gondolatai — annak az ellenőr közepéig hasítsa ketté a fejét és azután zavartalanul utazhasson tovább.”

Az állatokat azért veszi sorba, hogy közben elhelyezhessen egy-egy petárdát. A gólyáról többek között így ír: „. . . a jó hosszú, gusztusos, szabad választékot engedő nyakáért bátorodom mindazok figyelmébe ajánlani, akik élőlények felakasztásában különösen passziót találnak. (Kr. u. 1920)”

A disznóról szóló elmélkedésében a kövérre hízott disznó eszébe juttatja a rettentő pocakkal és tokával rendelkező seréskereskedőt, akit azonban sajnos nem lehet a disznókkal együtt levágni. A nyúlról megállapítja, hogy „táplálkozásán és szaporodásán kívül állandó félelemmel foglalkozik, ami — tudjuk mindnyáján magunkról — nem tartozik a legkellemesebb foglalkozások közé. (L. Magyarország, 1919 és 1920).”

Néha az állatok helyett korának embereiről írja a képtelen természetrajzot. Az „Olaszországi csendéletben” megírja, hogy a fasiszta költő így végzi versét: „Nincs a természetben vészett csak én”, majd neveltségessé teszi a fasisztákat, akik „Mussolinit szentté, majd angyallá, végül istenné, legvégül pedig okos emberré akarják előléptetni. (A fasiszta atyaisteneiről kevesen mertek ilyen élesen nyilatkozni 1926-ban.)

Felemeli szavát ezekben az írásokban a napilapokban megnyilatkozó polgári gondolkodás és szóhasználat ellen, amely a társadalmat „úri külsejű és munkás külsejű” emberekre osztja.

„Mert a munkáskülsejű — az nálunk még egyet jelent a kopottal, a rongyossal, a gondozatlanul, a törődöttel, az ütődött-verődöttel, a sanyargatottal.” Ezekről az emberekről az urak szerint minden gonosz kitellik. Undorító ez a gondolkodás, de mégse ostoba szóhasználat ez a „munkáskülsejű” — mondja az író. „Van ennek értelme, habár úri külsejű és züllött belsejű emberek agyából fakad.”

A „Szerencsére csak a sofőr” c. karcolatában aztán tovább viszi ezt a gondolatot. A napilapok tudósításai szerint „Horthy Jenő autóbalesete során szerencsére csak a sofőr sérült meg,” majd később a villám a kávéházban szerencsére nem a gazdag vendégeket. hanem csak a pincér és a trafikosgyereket égette szénné stb. után megállapítja, hogy 1929-ben Magyarországon nyolcmillió ember között talán csak ötvenen vannak, akik ilyeneket nem írnak. Hogy mi ennek az oka? Az, hogy „nehéz ott immunisnak maradni, ahol az infekció általános.”

A „Képtelen természetrajz”-zal közeli rokonságban állnak a „Találkozásaim az antiszemitizmussal” írásai. A keresztény kurzus fajgyűlöletet sugalló korszakában bátran állapítja meg: „Az antiszemitizmus ma az a harctér, amelyre leszállva az igaz ember szembeállítja magát valamennyi fajta gonoszság katonáival.”

„Az én barátom” c. írásában René Maran Goncourt-díjas íróat üdvözli, aki melesleg Martinique szigetéről való néger. Ez ugyan nem fontos, de Nagy Lajos kijelenti, „hogy ő sokkal közelebb áll hozzám, mint bármely kigazdáképviselő, aki a botbüntetést megszavazta . . . Mi mindenben egyetértünk. Ő panaszkodik a fehér emberre, hogy kegyetlen és igazságtalan a négerhez és én négerpárti vagyok. Mert ha egyik ember bántja a másikat, én ellenállhatatlanul és tántoríthatatlanul

és mindörökké annak a pártján állok, akit bántanak.”

Ez a pártos és pártfogó humanizmus vezeti tollát a szegények védelmében, ez iratja meg vele az *Anyá* c. allegorikus elbeszélését, amelyben 1930 táján minden reményességét az akkor agyonmocsokolt Szovjetunióba helyezi. Ez a legbensőbből fakadó melegségű elbeszélés nagyon fontos Nagy Lajos egy kritikus lépése megítélésénél. 1934-ben Illyés Gyulával együtt Nagy Lajos képviseli a magyar irodalmat a szovjet írók kongresszusán. És ez az utazás „álmai hazájában” csalódással tölti el az író. A szocializmus megvalósulása helyett mindenütt csak a forrongó, igen sok ellentmondást magában rejtő átalakulást látja. „Tízezer kilométer Oroszország földjén” c. riportsorozatából ki is cseng ez a csalódottság. Bár a valóságot akarja ábrázolni, maga is kénytelen elismerni, hogy ez Illyésnek „Oroszország” c. könyvében jobban sikerült. Így ír erről: „. . . Úgy látom, hogy míg én megmaradtam szimpla utasnak, s nem jutok túl a rideg tények leírásán — legföljebb, hogy a kettős csalódás hangján reagálok a tényekre, — addig Illyés megengedi magának, hogy költő legyen. Elhallgat, felbont, dramatizál és kitalál. Ezáltal a tények közötti űrt is kitölti, mégpedig élő. az életet az olvasó számára megjelenítő anyaggal. És most következik számomra a meglepetés. Úgy látom, hogy a valóságot jobban ábrázolja a költő kitalálása, mint a tanúvallomáshoz való, szinte kínos ragaszkodás. Hogy a nem följegyzett anyag. tehát az, amelyik intuíciónál született, gyakran hitelesebb a följegyzetnél, mely önmagában darabos, száraz. az olvasó lelkébe alig átültethető halmazat, mely alig-alig akar életrekelni. Annyira igaz ez, hogy például a moszkvai Golyóscsapágy gyárat, s a leningrádi Vörös Háromszöget, melye-

ket szintén együtt jártunk be, az Illyés könyvből ismertem meg teljesebben, mint ahogy a magam szemén keresztül . . ." Kissé részletesebben foglalkoztunk Nagy Lajos életének ezzel az epizódjával, egyrészt, mert akkori nyilatkozata sokak kezében volt ütökártya, másrészt, mert a felszabadulás után, a személyi kultusz éveiben, az akkor méltatlanul mellőzött írónak éppen ez a munkája okozta a legtöbb rettegést. Pedig szó sem volt itt elvek feladásáról, vagy addigi magatartása megtagadásáról, csupán az írói fantázia türelmetlensége nem tudta kivárni elég türelemmel a szocializmus megvalósítását.

1934 — egyébként is nevezetes esztendő az író életében. Ekkor jelent meg legnagyobb hatású alkotása a *Kiskunhalom*. Különös, műfajtalán alkotás ez. Egy falu egyetlen napjának ábrázolásában benne van a feudálkapitalista Magyarország falvainak teljes élete. A mű nagyszerűségét az úri Magyarország érthető módon nem akarta észrevenni. Annál inkább észrevette a küzdőtárs és barát József Attila. Idézzünk leveléből: „*Drága Lajos! Kölcsonkaptam a Kiskunhalmot, egy szuszra elolvastam végig. Remekmű ez, barátom! Több, mint filozófia és több, mint költemény — egy pillanatra színtelenné teszi eddigi versirodalmunkat. Tudod, hogy én jobban szeretek verseket olvasni, mint bármilyen prózát, — Kiskunhalomban mindkettő előnyeit látom Azt hiszem, ahogy a költők beleélik magukat „költői” rózokba, drámairók jellemekbe, konfliktusokba, te úgy éled bele magad a tagolatlan valóságba. Bennem szinte szorongást keltett a Kiskunhalom végzett-szerűsége. Mert nem az a végzetszerű, hogy „a hős a végén elbukik”, hanem, hogy „a hős” egy pakli dohányt vesz a trafikban, hogy tehát soha senki nem lehet hős.*”

A Kiskunhalommal indul meg tulajdonképpen a falukutatók munkássága is, ettől kezdve látnak napvilágot a „népi” írók szociográfiai munkái. Tehát irodalmi értékei mellett úttörő érdemei is vannak ennek a munkának.

Nem térhetünk ki Nagy Lajos minden munkájának ismertetésére. A *Budapest nagykávéház, A falu álarca, a Vadember*, a remekbeszabott 1919 május c. elbeszélése, amelyből *Új vendég érkezik* címen nagyszerű egyfelvonásos drámát is írt, mind-mind részletes ismertetést érdemelnének. Az állandó pénztelenség, a mindennapok gondjai természetesen Nagy Lajost is sokszor kényszerítették gyengébb színvonalú írások kibocsátására. Hisz a könyvkereskedés, amelyben az írói függetlenséget igyekezett biztosítani magának, bizony nem ment valami fényesen. Egyébként sem tartozott a könnyedén alkotó írók közé. A menekülő emberben selejtes írásairól így nyilatkozik: „. . . Aránylag későn kezdtem írni és az írás eleinte nehezen ment. Később, amikor már jó írások is kikerültek a tollam alól, még nehezebben. A téma könnyen bukkant fel, de azt épkézláb művé alakítani gyakran gyötrelmes munka volt számomra. Titkon bámultam azokat az írókat, akik csak úgy ontották a sorokat. Nekem minden soron kínlódnom kellett és művemem újra és újra átírtam, némelyiket tehát nem kétszer, hanem háromszor is. Rengeteg témát jegyeztem fel noteszeimbe, melyeknek tizedrészét sem írtam meg. Mert hiszen téma, a fantázia nélkülödült működése közben, percenként is akadhat, a megírása azonban egy kisebb novellának is néha több napba — egy hétre is — beletelik . . .”

A felszabadulás után tisztában van azzal, hogy „nem farsang következik, hanem új harcra kell készülnünk.” Ezt a harcot, amint az egész életén keresztül is tette, megalkuvás nélkül

folytatta is haláláig. Harcolt a múltból itt maradt ellenforradalmi ostobaság, az úrhatnám gonoszság minden megnyilvánulása ellen. Csak sajnálnunk lehet, hogy a személyi kultusz éveiben szocializmust építő hazánkban sem volt zavartalan a viszony a hivatalos irodalom politika és az ő írói magatartása között. Bár 1948-ban élete munkássága elismeréseként ott szerepel az első Kossuth-díjasok között, mégis érzi a gyanakvás, a meg nem értés légkörét. Sokan, akiket pedig érzékenyen érinthetett a *Kopaszok és hajasok párharca* c. elbeszélése, amelyben az elvtelen karrierizmust gúnyolta ki, megvádolták, hogy nem a lényeges kérdésekről ír. hogy egész írói pályáján a

„kávéház ablakából” szemlélte az életet. Nagyön igazságtalan vádak ezek, és felidézésükkor is csak annyit tehetünk hozzá, bár teremne minden évtizedben néhány Nagy Lajoshoz hasonló kávéházi írónk. „A *halhatatlanok bírása az idő*” — mondja Vajda János — „Csak akkor tudhatjátok meg, hogy ki ő, Ha elmerültek messzi századok, És hozzá hasonlót még nem láttatok.” 1954. október 28-án bekövetkezett halálával Nagy Lajos is bevonult ezek közé, a halhatatlanok közé. Az utókor feladata, hogy legjobb alkotásainak az iskolai oktatásban és könyvkiadásban is megadja a méltó elismerést.

CSUKLY LÁSZLÓ

CZINKE FERENC: ÜVEGFÜVŐK